

UDK 391 (497.5) (091)

Milko Cepelić – istraživač hrvatskoga seljačkog tekstila

Tihana Petrović

Filozofski fakultet, Zagreb

Milko Cepelić bio je jedan od prvih hrvatskih etnografa, i to još u vrijeme kada u Hrvatskoj etnografija kao zasebna znanstvena disciplina nije utemeljena. U ovom radu autorica daje njegovu cjelovitu bibliografiju s posebnim osvrtom na radove o tekstilu. Cepelićev pristup istraživanju tekstila razmatra na temelju njegovih članaka o tekstilnim tvorevinama u Iblerovoj knjizi i u Katalogu tekstilne izložbe, te zaključuje kako nam je Cepelić kao etnograf značajan zbog povijesnog pristupa istraživanju tekstila, relevantnim podacima o tradicijskom uzgoju i obradi tekstilnih biljaka, kao i naznačenim promjenama u seljačkoj tekstilnoj proizvodnji.

Uvod

Cepelićev doprinos hrvatskoj etnologiji uočio je već Vladimir Tkalčić, prvi kustos Etnografskog muzeja u Zagrebu, kasniji ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt. Etnolozi su o njemu pisali ili su koristili podatke iz njegovih radova. Povjesničar Krešimir Pavić (†) i etnolog Ivica Šestan priredili su u Muzeju Đakovštine 1979. godine izložbu o Cepelićevu životu i radu (1979.). Cepelić se, što se vidi i po novijoj bibliografiji, bavio različitim temama hrvatske etnografije, tekstilom, šaranim jajima - pisanicama i za-

družnim životom u Slavoniji. O pisanicama je pisao u dva navrata: u časopisu "Krijes", 1917./1918., a isti mu je rad objavljen posmrtno, godine 1925. u časopisu "Mladost". Radi se o istovjetnom članku koji je dva puta tiskan.¹ Članak od jedanaest stranica "Male uspomene na zadružni život u Slavoniji" (do godine 1880.) objavljen je u Narodnoj zaštiti 1919. godine.² Tekstil, i s njim povezano odijevanje, bili su glavni predmet interesa đakovačkog kanonika Milka Cepelića (Pavić, 1981., Babić, 1982.). Cepelić je, prema mišljenju Vladimira Tkalčića, u poznavanju seljačkog tekstilnog rukotvorstva "bio najbolji strukovnjak u Hrvatskoj" što potvrđuje rečenicom: "Svjedok su tome njegovi značajki pisani prikazi toga rada kao i krasna zbirka tkiva i veziva, što ju je uzorno opisano ostavio Hrvatskom narodnom etnografskom muzeju u Zagrebu" (Tkalčić, 1942:677). Napisao je nekoliko radova o hrvatskom tekstilu. Zbirku tkanja i veziva s opisom, Katalogom (rkp.), oporučno je ostavio Etnografskom muzeju u Zagrebu, gdje se i danas nalazi. Koliko se bavio praktičnom primjenom biljnih boja i narodnih motiva u ćilimarstvu, primjenom narodnih motiva i tehnika u ukrašavanju crkvenog ruha i građanskog pokućstva, tek će trebati istražiti.

Doprinos Milka Cepelića hrvatskoj etnografiji/etnologiji, posebno istraživanju tekstila, i njegov pristup toj temi razmatrala sam u radu "Research on Textiles and Clothing in 19th century Continental Croatia". Rad je objavljen na engleskom jeziku u časopisu *Studia croatica ethnologica* (vol. 7/8, 1995./1996.) pa je nepoznat široj čitalačkoj publici. Tom je prilikom bilo govora o još nekoliko istraživača tekstila u 19. stoljeću pa je ostalo još dosta nerečenoga o Cepeliću. Ovaj je rad dopunjen podacima i novijim spoznajama.

Biografija i bibliografija

Milko (Mihovil, Mihovio) Cepelić, etnograf, povjesničar i književnik, rođen je u Vuki 21. 9. 1853., a umro u Đakovu 26. 3. 1920. gdje je i sahranjen.³ Pučku školu započeo je u Vuki, a zatim je nastavio školovanje u Đakovu. Gimnazijsko obrazovanje stekao je u Osijeku, a filozofiju i teologiju

završio je u Đakovu, gdje je i zaređen 1877. godine. Nakon kraćeg boravka u Osijeku, gdje je vršio dužnost kapelana, vraća se na Strossmayerov poziv u Đakovo. U Đakovu obnaša dužnosti ceremonijara, dvorskog kapelana, protokolista konzistorija i knjižničara dijecezne knjižnice od 1878. do 1882. godine. U to je vrijeme utemeljio "Višu djevojačku školu" u đakovačkom samostanu, u kojoj je četiri godine bio i predavač. Od 1894. do 1910. godine je đakovački župnik i dekan. Strossmayer ga je 1888. odlikovao zasnim kapelanstvom Papinim, 1891. je zasnim konzistorija, 1901. apostolski protonotar, a 1910. godine đakovački kanonik.

Cepelić je objavljivao manje priloge i radove (nekrologe, izvješća i prikaze Strossmayerovih proslava, političke članke, polemike i dopise) u raznim glasilima i novinama (Glasnik Biskupija bosanske i srijemske, Obzor, Srijemski Hrvat). Bavio se politikom, kandidat je vučanskog kotara u izborima. Nakon Riječke rezolucije (1905.) odustao je od političkog rada. Radio je na podizanju hrvatske narodne svijesti u Slavoniji, napose je zaslužan što je s političarem D. Neumannom pokrenuo 1902. prve osječke dnevne novine Narodna obrana. Bio je član Đakovačkog književnog društva Javor, predsjednik zbora duhovne mladeži đakovačke (1875. – 1877.), sudjelovao je u osnivanju Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku (1909.), bio povjerenik Matice hrvatske (1881.-1905.), povjerenik Društva sv. Jeronima i dr. Spominje se da je bio poznavatelj i skupljač leptira, školjki i gljiva. Suradivao je s brojnim važnim i istaknutim osobama svoga doba, npr. s fra Grgom Martićem i dr. Franjom Račkim.

Opisivao je đakovačku katedralu, a s povjesničarom Matijom Pavićem napisao je knjigu o Strossmayeru (1900. – 1904.), zapisao je i objavio knjigu hrvatskih junačkih pjesama iz Bosne (1903.), bavio se prošloću rodnog sela i zavičaja. Njegov rad o rodnoj Vuki objavljen je tek 1978. godine. Podaci navode da je u Vuki i Đakovštini zarana zavolio narodne običaje i seljačko rukotvorstvo. Svoje je radove Milko Cepelić potpisivao inicijalima M.C., šifrom lk, imenom Milko. Njegov je ukupan rad još uvijek neproučen i nepoznat široj znanstvenoj javnosti. U novije su vrijeme prikaze o Cepeliću pisali Krešimir Pavić (1981.) i Marko Babić (1982., 1989.).

Cepelićevi radovi o tekstilu

Nabrajajući kronološkim redom, nižu se radovi. Prvi je rad prikaz o narodnom tkanju i vezu te ćilimima u Iblerovoj knjizi Jubilarna izložba Hrvatskoga-slavonskoga gospodarskog društva 1891., objavljenoj 1892. godine. Cepelićev tekst u Iblerovoj knjizi nema naslova, nego je uklopljen u tekst: Obrt i industrija.⁴ Sljedeći rad je Narodno tkivo i vezivo, iz 1900. godine, posvećen biskupu Strossmayeru, a objavljen u prigodnom izdanju Matice hrvatske, s naslovom Spomen-cvijeće Strossmayeru. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata objavio je tri rada: godine 1914. "Tri dana med Bunjevcima i Šokcima", zatim "Sijmo opet lan i konoplju", 1917. godine, "Spasavajmo narodno naše tkivo i vezivo", 1918. godine, te 1919. godine "Bunjevke, bavite se opet sa konopljom!". Za ratnih je godina, točnije 1916., nastao i Katalog tekstilne zbirke, tekst uz zbirku tekstila koja je prema Cepelićevoj oporučnoj Želji pripala zagrebačkom Etnografskom muzeju 1920. godine gdje se i danas nalazi.

U analizi Cepelićevih radova o tekstilu krećemo obrnutim redoslijedom, od kasnijih prema prvome radu, iz više razloga. Posljednji su njegovi radovi opisni, a prvi je rad pregledan i analitičan. Iz tog rada možemo iščitati Cepelićev pristup istraživanju tekstila. Treba spomenuti da iz njegovih radova često progovara prosvjetitelj i svećenik koji kori i savjetuje, upućuje i poučava te ponekad naivno tumači neke pojave.

Dva rada, i to ona kasnija, "Sijmo opet lan i konoplju" i "Spasavajmo narodno naše tkivo i vezivo", napisao je Cepelić potaknut sveopćom nestašicom i skupoćom nastalom tijekom Prvoga svjetskog rata. Naročito se u prvom radu Cepelić zalaže za ponovni uzgoj lana i konoplje koji su se u nekim dijelovima Slavonije prestali uzgajati u zadnjoj četvrtini 19. stoljeća. Osim općenitih podataka o povijesti tekstilnih biljaka: lana, konoplje i pamuka, izvještava nas i o stanju na hrvatskom i slavonskom tekstilnom tržištu. Važan je Cepelićev podatak da se do Prvoga svjetskog rata u selima Šljerdrije, području okolice Našica, Valpova i Donjeg Miholjca, nije napuštao uzgoj lana i konoplje te tkanja vreća i grubih prostirki za gospodarske poslove (Cepelić, 1917:27). S tim u svezi piše o ponudi seljačkog

tekstila na sajmovima, među kojima ističe veliki lipanjski sajam koji se održavao na blagdan Sv. Antuna. Piše sljedeće: "Valja doći na sv. Antuna (13. lipnja) u Našice na vašar, da se vidi prtenina (tkiva), koliko u svome Životu nitko nije vidio. To je unicum u našoj domovini. Pače nadmašuje bezni vašar same velike Subotice. Na stotine i stotine Žena prodaje tamo platna razne vrste, čak i od finog ćenara (iz bačkog Stapara); prodaju gotovih rubina, pregača stolnjaka, vreća itd., a iz svih sela Đakovštine kao na jagmu kupuju proštenjari bez, a najviše vreće i fitiljke (petare i gube), kojih najviše trebaju. Otimaju se za tu robu i tuđinci, jer je vrijedna i trajna, jer nadmašuje kratkovjeku dućansku. Na vrijedne Šokice morale bi se ugledati sve naše domačice, koje su lan i konoplju u novije doba zanemarile" (Cepelić, 1917: 27). Cepelić dodaje i opise uzgoja tekstilnih biljaka u našim krajevima, napose u Đakovštini, zalažući se pritom za ponovni uzgoj navodeći "nacionalne razloge": "opstanak hrvatskoga puka, a i ekonomsku prednost lana i konoplje pred skupim pamukom" (Cepelić, 1917:41).

Dva svoja rada Cepelić je posvetio Bunjevcima i Šokcima u Vojvodini. U radu "Tri dana med Bunjevcima i Šokcima" opširno opisuje svoje sklonosti i veze s Bunjevcima, odnosno Šokcima, od djetinjstva, kad ih je prvi puta zapazio na sezonskim poslovima u rodnom kraju, preko suradnje u tadašnjim bunjevačkim glasilima i vezama s biskupom Ivanom Antunovićem. Cepelić u tekstu opisuje zapravo svoj put, odnosno putovanja u Vojvodinu 1911. i 1912. godine, potaknuta Željkom da bolje upozna tamošnje ljude i tekstilno rukotvorstvo. U Baču je zadivljen viđenim tekstilom i kazivanjima pa napominje da te "radnje zaslužuju posebni članak". Iznosi neka opća zapažanja o ljudima i njihovu ponašanju, daje upute o izbjegavanju anilinskih boja zbog štetnosti za zdravlje, a obraća se Ženama sa zamolbom da ne koriste motive iz modnih časopisa, nego sa starih tekstilnih predmeta koje još čuvaju u sanducima (Cepelić, 1914:57). Detaljnije opisuje susrete s prijateljima, poznatim Bunjevcima u Subotici, razgledavanje crkava u Subotici i okolici, opisuje posjetu sajmu "tkiva i ćilima". Sa žaljenjem utvrđuje da se prodavalo obično grubo tkanje koje su uglavnom otkali tkalci (Cepelić, 1914:60). Opisuje zatim Bunjevke u šetnji na blagdan Male Gospe u odjeći od skupocjenih tkanina. Cepelić smatra da bi se Bu-

njevke trebale vratiti skromnijoj odjeći, uglavnom od domaćega tkanja, po kojoj bi se razlikovale od "Mađarica" i "Švabica", a koja je uz to i jeftinija ili savjetuje uporabu jeftinijih kupovnih tkanina (Cepelić, 1914:62-63). Opisuje posjete uglednim bunjevačkim kućama u kojima su mu pokazali stara tkanja i veziva, odjeću (Cepelić, 1914:65). U Santovu i Beregu su Cepeliću pokazali obilje domaćeg tekstila u svakodnevnoj uporabi, tu je saznao više podataka o uzgoju i obradi konoplje, o uporabi anilinskih boja te domaćih biljnih boja koje su već bili napustili (1914: 65-72). U zaključnom dijelu Cepelić se bavi podrijetlom Šokaca i Bunjevaca. Iznosi nekoliko pretpostavki pri čemu osobno smatra da se upravo po "narodnom nosivu" vidi "odakle je koji narod, odnosno kamo se je sve razasuo" (Cepelić, 1914:74). Godine 1919. Cepelić se opet obraća Bunjevka i potrebi uzgoja konoplje pri čemu se poziva na svoja već opisana putovanja u Suboticu. Upozorava na prednosti uzgoja konoplje i široku uporabu. Ponovno iznosi svoje mišljenje da su "tkivo i vezivo, narodna nošnja" dio "narodne duše" (Cepelić, 1919:61). Kao primjer iznosi da su iseljeni Hrvati na području "Željezne i šopronjske varmeđe" (gradišćanski Hrvati, op.a.) uz običaje i Žvu riječ sačuvali i "narodnu nošnju". Smatra da su upravo Hrvati u Moravskoj, doseljeni u 16. stoljeću iz "sisačkog kraja", sačuvali stara tkanja i motive (Cepelić, 1919:62).

U radu "Narodno tkivo i vezivo" (1900.) Cepelić se, prema Želji Matičina književnog odbora, ograničio na prikaz tekstila u Đakovštini. Navodi da se, iz razloga što je Đakovština prostrana, u prikazu ograničio na tkanja, vez i ćilime. To su ujedno tekstilni predmeti koji su prema Želji biskupa Strossmayera krasili "katedralu" i koji su prema njegovu mišljenju najuočljiviji (Cepelić, 1900:102). Uvodni dio Cepelićeva rada važan je jer se u njemu mogu naći različiti, mali, ali važni podaci, kao npr. podatak da su seljaci u Vuki - prigodom dočeka biskupa Strossmayera 1861. - hrvatskom trobojnicom, koju je Cepelić tada kao sedmogodišnjak prvi puta vidio, okitili kuće, zatim podatak da su kraljice u Vuki bile inscenirane da bi ih mogao vidjeti gost biskupa Strossmayera, E. Laveley, proučavatelj zadruga (Cepelić, 1900:99,101). Slijede opisi sirovina za tkanje lana, konoplje i pamuka, razvrstavanje tkanja prema vrstama sirovina (lan, konoplja i pa-

muk), ovisno o tome da li su tkanja od jedne ili više vrsta niti, pripadajući nazivi te njihova namjena. Opisuje pamučna tkanja, bez, koja se izvode uz pomoć dviju nićanica, te tkanja u tri i u četiri nićanice. Uspoređuje nazive za isto tkanje u više sela Đakovštine. Razlikuje zatim "lošija", "srednja" i "finija" tkanja, ovisno o kakvoći niti. U lošija tkanja ubraja "legutačko", "lensko, sitni bor ili borano", "u tri nite", "Žirići", "lukato", "četverocijep", "jablansko" ili "u devet eblema", "na čašice" ili "sitno jablansko". Srednje tkanje je "sotoš" ili "merim". U fina tkanja ubraja: "svileni sotoš" ili "svileni merim" zvan još i "tančica", slijede različite vrste usnivanih tkanja zvanih "ćenari" ili "dereklije" kao npr. "svileni ćenar", "šibaš ćenar", "ćenar po dvije Žice", "turski ćenar", "ćenar pantličar" i "divji ćenar, prutanac". Ćenare još dijeli prema tome tkaju li se na jednom ili na dva stražnja vratila. Ovdje ćemo istaknuti Cepelićev podatak o jednoj zanimljivoj tehnici tkanja sa šupljinama, zvanog "Žirići".

U poglavlju o vezu Cepelić obraća pozornost na podlogu na kojoj se veze, za koju kaže da mora biti glatka, te navodi da se vezom ukrašavaju: otarci (ručnici), pavlake (jastučnice), šamije (rupci za glavu), pregače i napose rubine, Ženske košulje, koje su tada nosile svakodnevno i starije i mlađe Žene. Ovdje navodi osobiti sklad i ukus Žena pri kombiniranju vezova, motiva i boja na pojedinoj rubini što je opet ovisilo o namjeni, starosti Žene itd. Slijedi detaljan opis kroja rubine i naziva za pojedine dijelove te kombiniranje vezova na skutima i rukavima. Nabraja čitav niz tehnika veza i motive veza za Žensku rubinu, ali i vezove na muškim košuljama, "rubinama".

U poglavlju o ćilimima Cepelić daje osnovne podatke. Spominje da se u Đakovštini "ćilimima" ili "čaršafima" nazivaju samo ona vunena tkanja koja se izvode prstima, a sva ostala vunena tkanja gdje se upotrebljavaju čunak, daska ili igla nazivaju se "šarenicom". Posebna su skupina ćilima "čupavci" koji imaju reljefnu površinu zbog posebnog načina izrade, a razlikuju se načinom izrade i "ćilimaši", ćilimi na kojima se kombiniraju tehnike tkanja. Cepelić žali da su Žene već u to doba napustile domaće boje i stare recepte za njihovo spravljanje. Ćilimi seljanki iz Đakovštine služili su kao ukras biskupskoga dvora i crkve, a veliki dio ćilima seljanke su prodale

vale biskupovim gostima iz inozemstva (Cepelić, 1900:114). U ovom radu Cepelić navodi svoju misao koju će u kasnijim radovima još više istaći: "Čuvajući i spasavajući ono, što narod karakterizuje i čuva kao narod, spasila bi i narod sam." Smatra da bi u svrhu boljega poznavanja i približavanja narodnog tekstila građanstvu, "inteligenciji" trebalo, upravo u povodu Strossmayerova jubileja, stvoriti ili početi stvarati muzej tekstilija hrvatskoga naroda u Zagrebu (Cepelić, 1900:114). Ova će Cepelićeva želja još dugo ostati neostvorena. Etnografski muzej u Zagrebu utemeljen je tek 1919. godine, ali ipak na vrijeme da bi Cepelić svoju vrijednu zbirku tekstila darovao toj ustanovi.

Cepelićevu zbirku čine pažljivo i znalački odabrani tekstilni predmeti s dobrim i detaljnim opisima (podaci o vlasnicima, o mjestu i vremenu izrade, osobama koje su predmet izradile, tehnikama tkanja i veza, nazivima za tehnike tkanja i veza, nazivima za ornamente itd.). Skupljeni predmeti uglavnom potječu s područja Đakovštine, djelomično iz južne Mađarske, Srijema, Bačke, Bosne i Dalmacije. Zbirku čine uglavnom otarci (ručnici), otarčići (ručnici manjih dimenzija), rupci – marame i prekrivala za glavu, te pavlake (navlake za jastuke).

U Katalogu Cepelić donosi podatke o napuštanju tkanja po kućama. Navodi da se najprije prestajalo tkati u gradskim sredinama, u Osijeku i u Đakovu, i to šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća. Slavonija je u to doba već bila dobro opskrbljena različitim vrstama tvorničkog tekstila pa je tkanje i na selu do kraja stoljeća postupno zapuštanje. Osječanke su vjerojatno finija platna nabavljale u trgovinama, a platno za "kućnu porabu od okolišnih seljakinja." Kao jedan od važnih primjera navodi i Đakovo koje je do 1848./49. prednjačilo pred okolnim selima u tkanju i vezu. Nakon tih su godina u Đakovu tkale samo "netom doseljene seljanke", a spominje i zanimljiv podatak da su se tkanjem do 1870. godine u Đakovu više bavile Žene iz njemačkih doseljeničkih obitelji nego Žene iz hrvatskih obitelji. Nakon 1870. godine platno se u Đakovu kupovalo u trgovinama i na sajmovima (Cepelić, 1920.)

Najvažniji Cepelićev rad ujedno je i njegov prvi rad. To je opis izložbe "domaćeg tekstilnog obrta" prikazanog na zagrebačkoj Gospodarskoj

izložbi 1891. Urednik knjige, neke vrste kataloga o izložbi, pisac Janko Ibler, navodi u uvodu da je za pisanje prikaza uspio nagovoriti "izvrstnog poznavaoa narodnog tekstilnog obrta velečasnoga gosp. Milka Cepelića". Po Želji uredništva, Cepelić je glavnu pažnju posvetio "razlikam u tekstilnom obrtu glede motiva, ornamentike, boja, materijala u raznim našim krajevima, prema političkom razdjeljenju zemlje", pa je prema navedenoj ocjeni "na tom osnovu sazdao studiju, kakve mi koliko mi znamo, do sada u hrvatskoj književnosti nije bilo, jer su se dragocjene radnje dra. Izidora Kršnjavoga ticale samo nekih krajeva u Slavoniji, a ne čitave domovine" (Ibler, 1892:192). Sam Cepelić je ovaj svoj rad kasnije označio "prvom sustavnom radnjom o tome našem blagu" (Pavić, 1981:23). Cepelić komentira izložene predmete s izložbe s materijalom koji je vidio prilikom putovanja, danas bismo rekli terenskih istraživanja, koja je poduzimao po Hrvatskoj. Obilazio je pojedine krajeve i s namjerom skupljao građu o tekstilu što nam svjedoči odgovorom na pitanje o "naučnim putovanjima" u formularu za izradu autobiografije gdje je napisao: "Kao mlad jih nisam poduzimao, nego tek u starije doba, i to u svrhu proučavanja tekstilnih radnja našeg naroda u raznim krajevima" (Pavić, 1981:22).

Pristup istraživanju tekstila

Cepelićev pristup istraživanju tekstila i odijevanja ovdje razmatram na temelju dvaju njegovih radova: članka o tekstilnim tvorevinama u Iblerovoj knjizi i u Katalogu tekstilne zbirke. Ukratko izdvajam karakteristike njegova bavljenja tekstilom: na temelju vlastitih terenskih podataka obrađuje karakteristične tekstilije u Hrvatskoj, tehnike izrade, sirovine, ornamentiku. Uočio je proširenost i granice proširenosti vune kao sirovine za tkanje i tehnike tkanja u Hrvatskoj, a zatim i povezanost vune kao sirovine za tkanje s govorom, odnosno dijalektom na određenom području: "U zagrebačkoj Županiji, a isto tako i u varaždinskoj, a hoćemo li pravo, također i u staroj Županiji križevačkoj, ne ima vuna, odnosno od vune tkanih i klečanih stvari. Vuna, kako je do Dubice došla, prelazi Savu te se spušta prema

Kutini, Novskoj, Raiću, da se uzpne na moslavačka i bjelovarska brda, da poplavi negdašnju gradišku pukovnicu, Županiju požešku, i da zareda po cijeloj Slavoniji sve tamo do Zemuna i Slankamena. Čudnovato je, ali je istinito: kao što čakavci u primorju, odnosno u riečkoj Županiji, ne umiju ćilima plesti, tako ih amo u srcu Hrvatske ni kajkavski svijet ne poznaje" (istaknuo M.C.). Da bi odmah zatim zaključio: "Pače može se sa nekom izvjestnošću konstatovati, da su i u onim krajevima uz Dravu, počevši od Koprivnice, pa ispod Đurđevca kraj Virovitice, Doljnjega Miholjca i sve do Valpova, gdje ćilima i klečanih radnja ne ima, nekoć Žvjeli kajkavci i da su ondašnji Hrvati tih krajeva potomci starih kajkavaca" (Cepelić, 1892:196). Zatim uočava karakterističnu proširenost vune i vunениh izrađevina na području Slavonije: "Pravo područje ćilima počinje tek s desne strane od našičkog puta, što no vodi u Osiek; to jest nekoliko sela sjeverno poviš Đakovštine, te ona sela, što no se od đakovačkoga drumu u Osiek steru desno prema Dunavu, u koliko su našim, a ne mađarskim i njemačkim Življem naseljena, bave se tkanjem ćilima" (Cepelić, 1892: 205). Na području istočne Slavonije i Srijema razlikuje razne vrste ćilima prema tehnici tkanja i ornamentima, a primjećuje da se u Đakovštini "drže ćilimi više ravnice, nego brda: više katoličkoga elementa, nego pravoslavnoga" (Cepelić, 1892:206). Povezivanje karakterističnih tekstilija prema sirovini, tehnici tkanja ili veza, ornamentima s pojedinim skupinama stanovništva Cepelić provodi i dalje, naročito u neobjavljenom radu "Katalog tekstilne zbirke" (1916.). Tekst u katalogu nije samo opisan nego ima i određene znanstvene karakteristike, jer koristi metodološke postupke analizu i komparaciju. Svrha mu je određenom proširenošću karakterističnih pojava (sirovina za tkanje, motiva, naziva) potvrditi tragove podrijetla i doseljenja stanovnika Župe Punitovaca koju su činila sela Punitovci, Vuka, Beketinci i Široko Polje u Đakovštini. Stanovnike tih sela prepoznaje okolica kao različite od ostalih, a zovu ih zajedničkim imenom Dripe. Cepelić je, baveći se i lokalnom poviješću, znao da su ova sela novonaseljena polovicom 18. stoljeća stanovništvom iz Bosne, iz okoline Plehana i Tolise. Usporedbom suvremenog tekstila s područja odseljenja i doseljenja traži tragove i potvrde preseljenja Dripa: "Otišao sam u Plehan (poviš Dervente u Bosni) najviše

poradi toga, da se uvjerim, e da li imade tamo tragova u vezivu s mojim Vučanima, Širokopoljcima, Beketinčanima, Ponitovčanima, a donekle Gorjancima itd., koji su se odande god. 1754. doselili, pak sam našao ne samo tragove za ovo preselenje, nego evo u ovom otarku pod. br. 2 također i tragove preselenju tih bosanskih Dripa iz Dalmacije od Imotskoga na Plehanske visine i prodolice. Ovo je preselenje moglo biti u 16. stoljeću kako mi je to pok. Fra Martin Nedić izvrsni poznavalac bosanske prošlosti na dvoru Biskupa Stosmayera toliko puta pripovijedao. Dripama ih zovu još i danas u Bosni, a Dripama ih zovu i ovdje u Đakovštini (došli su od morja – Da Ripa), odatle Dripa.

Tako vezivo koliko sam ja proučio i uverio se, bjelodano dokazuje, odakle se je tko doselio (Cepelić, 1916.).

Sličnim će putem, komparacijom veziva, uzoraka i tehnike veza pretpostaviti da su moravski Hrvati odselili iz okoline Siska, iz kraja od Prelošćice do Ludine. Za gradišćanske Hrvate pretpostavlja da su se vjerojatno iselili s područja Zagorja, okolice Križevaca i Međimurja (Cepelić, 1917: 40 – 41).

Sažmimo Cepelićev pristup istraživanju teksta i odijevanja rečenicom kojom sam završava jedno manje poglavlje u kojem se bavi podrijetlom Šokaca i Bunjevaca: "Ali svom ozbiljnošću mogu utvrditi: da kako narodno nosivo (odielo) čuva pojedini narod, da ne propadne, to jest da se ne pretoči u drugi narod; da je tako isto narodno nosivo siguran trag: odakle je koji narod, odnosno kamo se je sve razasuo" (Cepelić, 1914:75). O ispravnosti Cepelićevih postavki o podrijetlu pojedinih skupina kojima se bavio: Dripe, Šokci, Bunjevci, itd., nećemo raspravljati. Koliko su one s naše točke motrišta naivne, istinite ili ne, mogu pokazati nova znanstveno utemeljena istraživanja.

Zaključak

Cepelić je rođen polovicom burnog 19. stoljeća. U Hrvatskoj je to stoljeće borbe za političko, državno i jezično osamostaljenje unutar Monarhije. Druga polovica stoljeća razdoblje je modernizacije hrvatskoga

društva, razdoblje u kojem tradicionalnu feudalnu strukturu polako zamjenjuje građansko-kapitalističko društvo, to je razdoblje integracije hrvatske nacije (Karaman, 1991.).

Istraživanjem tekstila i odijevanja Cepelić je želio otkriti podrijetlo i seobe određenih etničkih skupina. On je povjesničar, poznavatelj lokalne i nacionalne povijesti (bit će potrebno utvrditi koji su mu uzori), pa je njegov pristup istraživanju tekstila izrazito povijesno usmjeren. Cepelić tekstil i odijevanje povezuje s dijalektom, govorom na određenom području. Takvih razmišljanja, tj. povezivanja određenih skupina stanovništva s govornim karakteristikama na određenom području nalazimo već u autora 18. stoljeća, npr. Kóllara, Katančića (Belaj, 1989.). Cepelić nam je važan i stoga što u svojim radovima donosi podatke, s jedne strane o tradicijskom uzgoju i obradi tekstilnih biljaka, a s druge strane o promjenama u seljačkoj tekstilnoj proizvodnji. Važni su podaci o prodaji seljačkog tekstila na sajmovima na kojima se okupljalo stanovništvo ne samo jedne uže regije nego i iz udaljenih krajeva kako bi se nabavile određene vrste tkanja. Važni su podaci o dobroj opskrbljenosti slavonskog tržišta tekstilom u 19. stoljeću što je uvjetovalo napuštanje kućne proizvodnje tekstila. Zato Milka Cepelić možemo u hrvatskoj etnologiji svrstati u skupinu etnografa koji su pripremili valjane izvore i podatke za istraživanje dinamike u seljačkoj kulturi druge polovice 19. i u prva dva desetljeća 20. stoljeća (Bonifačić, 1995/6.).

Cepelić je etnograf iz jednostavnoga razloga što u vrijeme u kojem je živio u Hrvatskoj etnologija još nije utemeljena kao posebna znanstvena disciplina. To će se dogoditi tek 1924., odnosno 1927. godine. Iako nije etnolog, razmišljao je kao etnolog, kao i njegov suvremenik Iso Kršnjavi (Petrović, 1995./1996.).

Napomene:

1) Cepelić iznosi zanimljiva zapažanja o novim uskršnjim običajima koje donose doseljeni Nijemci sa zapada. On kaže da "po Ugarskoj i po Slavoniji" ti doseljenici bojuju uskršna jaja, ali ih ne ukrašavaju, kao i da je sa zapada došao običaj pravljenja gnijezda za zeca. Budući da zec ne nosi jaja, Cepelić smatra da je to negacija uskršnuća. Iz članka se vidi da mu je

poznata etnološka literatura o pisanicama. Cepelić iznosi zapažanja o ornamentici na pisanicama, te je uspoređuje u raznih naroda. Zapaža da jaja uglavnom šaraju žene (u Hrvata, Rusa, Rusina, Poljaka, Čeha, Moravaca, Srba). Opisuje pribor i njegovu izradu. Bilježi da je između 1864. i 1875. godine pojavio običaj šaranja jaja lučavkom (Scheidewasser), no da su vlasti zabranile ljekarnama njezinu prodaju zbog štetnosti. Dalje donosi podatke o biljkama i receptima iz kojih se dobivaju boje, vezivanje jaja vunicom te bilježi da se u selima oko Našica početkom stoljeća pojavio novi način ukrašavanja jaja šarenim papirom da bi se dobio mramorni uzorak. Opisuje pojavu darivanja pisanica i njezino značenje te potrebu daljih istraživanja.

2) Članak je podijeljen u tri poglavlja: 1. Naseljavanje Đakovštine, 2. Dvije vučanske zadruge i 3. Propast zadruga radost tuđinaca. Cepelić opisuje povijesne i ekonomske prilike u Đakovštini nakon oslobođenja od Turaka. Pustu Đakovštinu biskupi od 16. stoljeća naseljavaju stanovništvom iz raznih krajeva, uglavnom iz Bosne, zatim iz Like, Primorja i ostalih krajeva Hrvatske, a zatim od polovice 18. stoljeća doseljavaju Nijemci i Mađari iz zapadne Ugarske. Doseljeno je stanovništvo dobilo razne biskupske povlastice pa su seljaci u Đakovštini imali najpovoljnije uvjete u provincijalnoj Slavoniji. Cepelić dalje govori o negativnom utjecaju zakona o dijeljenju zadruga (1874.) kada dolazi do promjena ekonomskih prilika. Daljnju pozornost Cepelić s Đakovštine usredotočuje na rodnu Vuku. Spominje dolazak stotinjak katoličkih obitelji iz okoline Plehana i Modriče u nekoliko sela Đakovštine. Slijedi opis vučanskih zadrughinih obitelji s obzirom na osnovne privredne djelatnosti - zemljoradnju i stočarenje. Novac od prodane stoke bio je glavni izvor prihoda, posebice iza 1860. kada su počeli uzgajati i ovce. Cepelić zatim opisuje proizvodnju odjeće, ponašanje stanovništva te smatra da su zadruge bile "štit moralu". Slijedi opis najbogatije, Kopljareve, a spominje i primjere iz nekih drugih, kao npr. Pavlovićeve. Donosi podatke o broju članova, podjeli poslova, gospodarenju, dnevnom rasporedu i velikim poslovima prema godišnjim dobima. Ukratko opisuje i njihovu podjelu. U završnom poglavlju Cepelić donosi posljedice raspada zadruga, ekonomsko propadanje malih obitelji, doseljavanje tuđinaca koji su počeli kupovati zemlju.

3) Očeva obitelj, Cepelići, doselila je 1725. iz Slovačke, iz Županije Trenčin, u Hrvatsku. Plemstvo su dobili još 1640. za zasluge u tridestogodišnjem ratu.

4) Zbog nedostatka naslova razni autori različito citiraju podatke o ovom članku.

Literatura i izvori:

Babić, Marko: Život i rad Milka Cepelića s bibliografijom radova, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. XXX, br. 3 – 4, Zagreb, 1982., str. 33 – 37.

Babić, Marko: Cepelić, Milko (Mihovil), Hrvatski biografski leksikon, 2, Bj-C, JLZ M. Krleža, Zagreb, 1989., str. 631.

Belaj, Vitomir: Plaidoyer za etnologiju kao historijsku znanost o etničkim skupinama, *Studia ethnologica*, 1, Zagreb, 1989., str. 9 –13.

Bonifačić, Vjera: Antun Radić and ethnological Research of Clothing and Textiles in Croatia: 1896 to 1919, u: *Studia ethnologica croatica*, vol. 7/8, 1995/1996., 161 – 179.

Cepelić, Milko: - - -, u: *Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva u Zagrebu, 1891., Zagreb, 1892.*, str. 193 – 216.

Cepelić, Milko: Biskup Strossmayer u narodu. Narodno tkivo i vezivo, *Spomen cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava*, Zagreb, 1900., str. 99 – 115.

Cepelić, Milko: Tri dana med Bunjevcima i Šokcima, *Subotička Danica ili Bunjevačko – šokački kalendar za 1914.*, str. 55 – 74.

Cepelić, Milko: *Katalog tekstilne zbirke, 1916. (rpk.)*

Cepelić, Milko: *Sijmo opet lan i konoplju, Osijek, 1917.*

Cepelić, Milko: *Spasavajmo narodno naše tkivo i vezivo, Osijek, 1918.*

Cepelić, Milko: *Bunjevke, bavite se opet konopljom!, Subotička Danica, Kalendar Bunjevaca i Šokaca za 1919. godinu, Zagreb, 1919.*

Karaman, Igor: *Industrijalizacija građanske Hrvatske (1800. – 1941.), Povijest & Historija, Naprijed, Zagreb, 1991.*

Lechner, Zdenka: *Tradicijska kultura Slavonije, Baranje i Srijema, Zagreb, 2000.*

Pavić, Krešimir: *Autobiografija Milka Cepelića, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. XXX, br. 3, Zagreb, 1981.*, str. 20 – 24.

Pavić, Krešimir – Šestan, Ivica: *Život i rad Milka Cepelića, Đakovo, 1979. (katalog izložbe u povodu 13. smotre folkloru Slavonije i Baranje Đakovački vezovi 1979.)*

Petrović, Tihana: Problem istraživanja prijebornih tehnika tkanja pomoću više nićanica na primjerima iz našičkog kraja, *Etnološka tribina* 12, Zagreb, 1989., str. 113 –120.

Petrović, Tihana: Tančica, Iz tekstilne baštine Slavonije, *Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja*, Ogranak Matice hrvatske Vinkovci, br. 8 (12) za 1990., Vinkovci, 1991., str. 227 –237.

Petrović, Tihana: Otarak kao pokrivalo za glavu, *Podravski zbornik*, 1992., str. 233 –239.

Petrović, Tihana: Hrvatska tradicijska nošnja našičkog kraja, *Studia ethnologica croatica*, 5, Zagreb, 1993., 95 – 116.

Petrović, Tihana: Research on Textiles and Clothing in 19th century Continental Croatia, *Studia ethnologica croatica*, vol. 7/8, Zagreb, 1995./1996., str. 235-245.

Petrović, Tihana: Uz tekstilne predmete na izložbi, *Iz baštine bačkih Hrvata Bunjevaca*, Zagreb, 1998., 18 – 25.

Tkalčić, Vladimir: Milko Cepelić, *Hrvatska enciklopedija*, sv. III, Boja – Cleveland, Zagreb, 1942., str. 676 – 677.

MILKO CEPELIĆ - EXPLORER OF CROATIAN RUSTICS TEXTILES

Summary

Milko Cepelić belongs to the pioneers of Croatian ethnography, working in those when ethnography in Croatia did not even exist as a separate and independent scientific discipline.

In this article the author gives a detailed biography of Milko Cepelić - particularly emphasizing his works regarding textiles. Based on his articles about textile manufacture which were published in Ibler's book and in the catalogue of an exhibition of textile products, the author examines his approach to textile manufacturing and draws a conclusion that Cepelić - the ethnographer was important and relevant because of his historical approach and some relevant data he collected about traditional methods of growing and processing fibrous plants and changes in the rural textile manufacturing-which he had noticed and described.

